

Ny udenlandsk Literatur.

J. E. Cairnes: Some leading principles of political economy, newly expounded. London 1874.

Professor J. E. Cairnes anføres ofte som Englands største nulevende Økonom. Efter Mills Død er der i England ganske vist heller ikke Mange, som kunne gjøre ham Rangen stridig. Som Lærer i politisk Økonomi har han virket først som «Whately Professor» ved Universitetet i Dublin, sidst som Professor ved University College i London. Det var som Indehaver af Whately-Professoratet, at han for en Snes Aar siden udgav sin «The character and logical method of political economy», en god Bog, der nu for ganske nylig er udkommen i anden forøgede Udgave. Hans «The Slave Power» vakte i sin Tid betydelig Opsigt. I forskjellige Tidsskrifter har han skrevet en Mængde Artikler, af hvilke flere i 1873 samledes i to Bind, hvoraf det ene, «Political essays», indeholder Artikler om Revolutionen i Amerika, den internationale Ret, Kolonisation, de irske Spørgsmaal, det engelske Hærespørgsmaal m. m. I det andet Bind, «Essays in political economy», finder man de fortrinlige Artikler om Guldspørgsmaalet, den ypperlige, særdeles læseværdige Gjendrivelse af Comtes Paastand, at den politiske Økonomi ikke er en Videnskab, de interessante Artikler om Bastiat og om *laissez-faire*-Systemet m. m. Endelig har han i 1874 udgivet et Hovedværk, kaldet: «Some leading principles of political economy, newly expounded.»

Denne Bog er delt i tre Afsnit. I det første gennemgaaes Værdilæren, Udbud og Efterspørgsel, den normale Værdi, Pro-

Ny udenlandsk Literatur.

J. E. Cairnes: Some leading principles of political economy, newly expounded. London 1874.

Professor J. E. Cairnes anføres ofte som Englands største nulevende Økonom. Efter Mills Død er der i England ganske vist heller ikke Mange, som kunne gjøre ham Rangen stridig. Som Lærer i politisk Økonomi har han virket først som «Whately Professor» ved Universitetet i Dublin, sidst som Professor ved University College i London. Det var som Indehaver af Whately-Professoratet, at han for en Snes Aar siden udgav sin «The character and logical method of political economy», en god Bog, der nu for ganske nylig er udkommen i anden forøgede Udgave. Hans «The Slave Power» vakte i sin Tid betydelig Opsigt. I forskjellige Tidsskrifter har han skrevet en Mængde Artikler, af hvilke flere i 1873 samledes i to Bind, hvoraf det ene, «Political essays», indeholder Artikler om Revolutionen i Amerika, den internationale Ret, Kolonisation, de irske Spørgsmaal, det engelske Hærespørgsmaal m. m. I det andet Bind, «Essays in political economy», finder man de fortrinlige Artikler om Guldspørgsmaalet, den ypperlige, særdeles læseværdige Gjendrivelse af Comtes Paastand, at den politiske Økonomi ikke er en Videnskab, de interessante Artikler om Bastiat og om *laissez-faire*-Systemet m. m. Endelig har han i 1874 udgivet et Hovedværk, kaldet: «Some leading principles of political economy, newly expounded.»

Denne Bog er delt i tre Afsnit. I det første gennemgaaes Værdilæren, Udbud og Efterspørgsel, den normale Værdi, Pro-

duktionsomkostningerne, Markedsværdien. Det andet behandler Kapital og Arbejde. Det tredje vedrører den internationale Handel, de internationale Værdier, Frihandel og Beskyttelse. Alle Emner ere behandlede med Mesterhaand; originale Tanker, træffende Bemærkninger, sund, kraftig Kritik findes overalt. Fremstillingen er helt igjennem overordenlig tiltalende, og hvad enten man er enig eller uenig med Forfatteren, vil man ikke lægge Bogen fra sig, naar man først er begyndt paa den. Den Dom, der fældes i de i Bogen fremdragne Stridsspørgsmaal, vil ikke blive betragtet som inappelabel; men til de Indlæg, Forf. har leveret, maa alle fremtidige Forskere nødvendigvis tage Hensyn. Den nyere engelske Økonomi har ikke mange saa interessante Værker som det foreliggende.

Det Afsnit, der vil tiltrække sig de fleste Læseres Opmærksomhed, er Afsnittet om Kapital og Arbejde. Dermed være ikke sagt, at det er det bedste; tværtimod: Meget af hvad der fremføres i det, er af en noget omtvistelig Beskaffenhed; særlig er Gjenoplivelsen af Arbejdslønsfondstheorien af tvivlsom Nytte.

Læren om, at Arbejdslønnens gennemsnitlige Højde bestemmes af Forholdet mellem den arbejdefterspørgende Kapital og den arbejdudbydende Befolkning, er bleven fremsat af adskillige ældre Økonomer; men den egenlige saakaldte *wages-fund theory* er dog navnlig trængt igjennem, fordi den doceredes i et Værk, der har vundet større Udbredelse end noget andet tilsvarende, Stuart Mills «Politiske Økonomi». *The wages-fund* defineres som den Del af Kapitalen, hvoraf Arbejdslønnen udredes. Al Arbejdsløns udredes af *the wages-fund*, og hele dette Fond gaar til Arbejdslønnen. Den gennemsnitlige Arbejdsløns bestemmes derfor af Forholdet mellem det nævnte Fond og Arbejdernes Tal. Arbejdslønnen kan kun stige derved, at enten Fondet forøges eller Arbejdernes Tal formindskes; den kan kun falde derved, at enten Fondet formindskes eller Arbejdernes Tal forøges (J. S. Mill: Princ. of p. e. b. II, ch. XI, 1). — Dette er med faa Ord den berømte *wages-fund-theory*. Den er i sin Tid bleven brugt til at forklare Spørgsmaalet om Strikers og Trades-unions Virken og alle andre Spørgsmaal vedrørende

Arbejdslønnens Højde. I Virkeligheden forklarer den imidlertid Intetsomhelst. Den udtaler kun den ubestridelige, men ikke meget ny Sandhed, at Kvotienten bestemmes af Dividend og Divisor. Derom ere vel nu de Fleste enige. Men at denne Overbevisning ikke for længe siden er trængt igjennem, at særlig Stuart Mill først i 1869 opgav denne «Theori», at han og andre tænkende Mennesker nogensinde have kunnet lade sig tilfredsstille af den, som om den indeholdt en Forklaring, — det er ganske vist højst forbavsende

Allerede i 1832 maatte «Theorien» — om en saadan Betegnelse tør bruges om de nævnte Sætninger — udholde et Angreb af den tyske Økonom Hermann. Men Hermanns «Staatswissenschaftliche Untersuchungen» have ingen Indflydelse ovet paa den engelske Økonomi, og det var derfor noget Nyt for de engelske Videnskabsmænd, da Francis D. Longe i 1866 udgav en «Refutation of the wage-fund theory of modern political economy as enunciated by Mr. Mill and Fawcett». Tre Aar hengik imidlertid, uden at der toges Spor af Notits af Longes «Refutation». Saa kom i 1869 Thornton med sit berømte Værk «On labour» (der, i Parenthes bemærket, mærkelig nok endnu venter paa en dansk Oversætter). Angrebet mod Arbejdslønsfondslæren gjentoges her under en ny Form. Dette vakte en Del Opmærksomhed; men endnu større Opmærksomhed vakte det, da Stuart Mill allerede i Maj samme Aar, som Thorntons Værk saa Lys, i «Fortn. Review» offentliggjorde en Artikel, hvori han — den første Ordfører for *wages-fund*-Theorien — erklærer: «Den Lære, der hidtil er bleven doceret af alle eller de fleste Nationaløkonomer (ogsaa af mig), den Lære, der benægtede Muligheden af, at Striker og Trades-unions kunne bevirke Arbejdslønnens Stigning, eller som begrænsede deres Virken i saa Henseende til en lidt tidligere Opnaaelse af en Stigning, som Konkurrencen paa Markedet uden dem vilde have bevirket, — denne Lære har mistet sit videnskabelige Grundlag og maa kastes til Side. Om Trades-unions handle rigtigt eller urigtigt, er et simpelt Klogskabs- og Samfundsplichts-Spørgsmaal, men ikke et Spørgsmaal, som peremptorisk afgjøres af den politiske

Økonomis ubøjelige Nødvendigheder.» (Stuart Mills Anmeldelse af Thorntons Værk, der, som anført, oprindelg stod i «Fortn. Rev.», findes nu optaget i det i disse Dage udkomne 4. Bind af hans «Dissertations and Discussions».)

Den Pludselighed, hvormed Mill erklærede sig slaaet, vakte selvfølgelig stort Røre, og man har forsøgt paa forskjellige, mere eller mindre sandsynlige Maader at forklare den paafaldende Beredvillighed, hvormed han opgav sin tidligere Lære. Man har saaledes ment, at det Hele var et aftalt Spil mellem Mill og Thornton: Mill, siger man, ansaa ikke *wages-fund*-Theorien for holdbar efter Longes Angreb, men havde dog ikke Lyst til at tilstaa, at Longe — en Mand, der ikke var indrulleret i det økonomiske Lav, og en Mand, der havde tilladt sig at kritisere Mills Økonomi paa en lidt nærgaaende Maade, at en saadan Mand skulde kunne belære Englands største Økonom; derimod kunde han nok finde sig i at lade sig besejre af en agtet Ven og anset Forfatter som Thornton. — Denne Forklaring synes dog ikke vel at stemme med Mills Karakter, saaledes som vi ellers kjende den, og lyder i det Hele lidt urimelig. — En anden Forklaring gaar ud paa, at Mill søgte en Lejlighed og et Paaskud til at slippe bort fra sin tidligere Lære, fordi han ikke kunde faa den til at stemme med sine Ønsker for Arbejdernes Vel; med andre Ord: Økonomen Mill skulde have ladet sig besejre af Arbejdervennen Mill. Hvorledes dette nu end er, saa have disse Forklaringer dog væsentlig kun Interesse, fordi de ere et Udtryk for den Forbavselse, Mills pludselige Omvendelse vakte. Nu paastaas det imidlertid, at Mill slet ikke havde nogen Grund til at omvende sig. Cairnes kalder denne Omvendelse en «perplexing» Kjendsgjering og hævder, at Mill aldrig havde doceret *wages fund*-Læren netop i den Form, der var Gjenstand for Thorntons Angreb, at han ikke kunde tilbagekalde, hvad han aldrig havde sagt, og at han ikke kunde lade sig omvende fra en Tro, han aldrig havde hyldet. Cairnes søger derefter at indpuste den af Mill saa ubesindigt forladte Theori nyt Liv. Hans Stilling til Spørgsmaalet er i Korthed denne:

Læren om Arbejds lønfondet, saaledes som den fremsættes

i Mills «Politiske Økonomi», indeholder efter Cairnes's Opfattelse Følgende: 1) «Wages-fund» er et almindeligt Udtryk, der i Mangel af et andet bruges for at betegne den samlede Sum af al den Arbejds løn, der i et givet Øjeblik er i Arbejderbefolkningens Besiddelse; 2) den gennemsnitlige Arbejds løn bestemmes af Forholdet mellem dette Fond og Arbejdernes Tal; 3) Fondets Størrelse bestemmes ved det Beløb af den almindelige Formue, der gaar til direkte Kjøb af Arbejde. Disse Sætninger ere ubestridelige, men fortælle ikke stort Andet end, at det Hele er ligesaa stort som alle dets enkelte Dele tilsammenlagte, og at Kvotienten bestemmes af Dividend og Divisor. Cairnes indrømmer ogsaa, at Læren om Arbejds løns fondet, for saavidt den ikke indeholder Andet, ikke giver nogen Løsning af Spørgsmaalet om Arbejds lønnen; den er en «statement of the problem», men heller ikke videre. «Problemets Løsning vil bestaa i at forbinde disse Faktorer med disse den menneskelige Naturs Principer og disse den ydre Verdens Kjendsgjerninger, der danne den økonomiske Videnskabs Forudsætninger.» Det forslaar ikke at sige, at Arbejds lønnens Højde bestemmes af Forholdet mellem Udbud og Efterspørgsel; det gjælder at paavise, hvad det er, der paavirker hint, og hvad dette. Cairnes mener nu, at der saa temmelig er tilvejebragt Enighed med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvoraf Arbejds udbuddet afhænger, da Malthus's Lære jo nu, takket være Darwin, ikke ret vel længere kan bestrides (?). Derimod er Striden om, hvoraf Efterspørgselen afhænger, des livligere. .

Hvoraf bestemmes da Samfundets Efterspørgsel efter Arbejde? Cairnes svarer, at Samfundets samlede Kapitalmængde ikke absolut bestemmer Efterspørgselen, da den ikke udelukkende gaar til Kjøb af Arbejde, men ogsaa til Anskaffelse af Raastof og Anbringelse i fast Kapital (særlig Maskiner): under forskellige Omstændigheder vil den samme Kapitalmængde afgive forskellige Lønningsfond; det Forhold, hvori Kapitalmængden deles mellem fast Kapital, Raastof og Arbejds løn, maa tages i Betragtning, og dette Forhold afhænger af de nationale Industriers Beskaffenhed, idet nogle Industrier kræve

forholdsviis megen fast Kapital og lidet Arbejde, hvorimod det Modsatte er Tilfældet med andre. Cairnes kommer da til følgende Resultat: de for Lønningsfondet bestemmende Aarsager ere: 1) Landets samlede Kapitalmængde; 2) de nationale Industriens Natur; 3) Udbuddet af Arbejde.

Den Udvikling, hvorigjennem Cairnes kommer til dette Resultat, forbyder Pladsen os at referere. Derimod kunne vi ikke vel undlade at gøre opmærksom paa, at Cairnes blandt de Lønningsfondet bestemmende Aarsager opfører «Udbuddet af Arbejde». Selv har han følt sig overrasket ved sit Resultat, thi han siger, at heraf følger en hidtil upaaagtet «unexpected consequence», nemlig den, «at en Forøgelse eller Formindskelse af Udbuddet af Arbejde, hvor det er af en saadan Natur, at det anvendes i Forening med fast Kapital og Raastof, virker paa den gennemsnitlige Arbejds løn med en Styrke, der er mere end proportional til Udbuddets Forøgelse eller Formindskelse; thi den virker samtidig paa begge de Faktorer, hvoraf Resultatet afhænger, og modificerer dem i modsat Retning: Lønningsfondet formindskes, naar Tallet paa dem, der skal dele det, stiger, og udvides, naar deres Tal formindskes.» Dette er et Resultat, der ganske vist ikke er glædeligt for Arbejderne; men det stemmer ret vel med den Malthus'ske Doktrin, der jo ganske overser, at en Forøgelse af Arbejdernes Tal ikke blot forøger Konsumenternes, men ogsaa Producenternes Tal, ikke blot Mundenes, men ogsaa Armenes Tal, og at der er Mulighed, om ikke Sandsynlighed for, at en Befolkningstilvæxt vil medføre en mere end tilsvarende Kapitaltilvæxt og derigjennem Forøgelse af Lønningsfondet. Cairnes har som andre Malthusianere kun fæstet sit Blik paa den ene Side af Sagen og kommer derved til et Resultat, der nødvendigvis er falsk, og som han ogsaa, som sagt, selv har følt sig underlig berørt af. Han ønsker derfor, som det lader til, ikke at dvæle længere end strængt nødvendigt ved det og foretrækker at tage fat paa Thornton *).

---

*) Cairnes mener, at Økonomerne hidtil ikke have paapeget, hvorledes en Forøgelse af Befolkningen i dobbelt Henseende er til

Thornton har bestridt, at der eksisterer noget nationalt Lønningsfond. Naturligvis kan det ikke benægtes, at et vist Beløb til en given Tid maa fordeles som Arbejdsløn. Men ved «the wages-fund» forstaas et Fond, der udelukkende og nødvendigvis gaar til Betaling af Arbejdsløn. Et saadant Fond eksisterer ikke; thi det kunde jo kun være sammensat af mindre lignende Fond, der besades af de individuelle Arbejdsgivere; men ingen bestemt Del af den individuelle Arbejdsgivers Kapital kan udskilles som «Lønningsfond»; Arbejdsgiveren kan ikke paa Forhaand bestemme, hvormeget der skal anvendes til Betaling af Arbejde, da dette afhænger af Forhold, hvorover han ikke er Herre, og han har Lov til at anvende sine Midler ganske som han vil, og kan saaledes udvide eller formindske sit «Lønningsfond» efter Behag. Naar det nu er umuligt at paapege individuelle Lønningsfond, er det ligesaa umuligt at paapege et nationalt Lønningsfond; thi dette maatte jo være sammensat af hine. Al Tale om et bestemt («determinate») Lønningsfond er derfor meningsløs; men det formodede *wages-fund* fremsætter netop Bestemthed. — Til dette Thorntons Ræsonnement svarer Cairnes: Naturligvis er det ikke ved nogen Parlamentsakt bestemt, hvor stor en Del af Kapitalen, der skal gaa til Arbejdsløn; men «naar der i den politiske Økonomi

---

Arbejdernes Skade, idet der bliver Flere om at dele et mindre Beløb. Ja, maaske er han den Første, der udtrykkeligt fremhæver dette; thi Malthusianerne pleje ellers at tale om Befolkningsforøgelsen, som om den kun paavirkede Udbudssiden. Mill, der er enig med Cairnes i, at «forsaavidt angaar Udbuddet, staar Loven, saaledes som Økonomerne have fastslaaet den, urørt», siger saaledes i sin Anmeldelse af Thornton: «jo talrigere den arbejdsøgende Befolkning er, des lavere vil, *cæteris paribus*, Arbejdslønnen være.» Ja, selvfølgelig er dette rigtigt under Forudsætning af, at alt Andet forbliver uforandret. Her er kun den lille Omstændighed at bemærke, at naar Arbejderbefolkningens o: de Producerendes Tal forandres, vil alt Andet ikke forblive uforandret. Forudsætningen vil aldrig være tilstede. Nu gjælder det, om Forandringen vil gaa i den af Cairnes paapegede Retning (Kapitalformindskelse) eller i den modsatte (Kapitalforøgelse)!

tales om en «Lov», menes herved ikke enten legal Tvang eller fysisk Nødvendighed eller endog moralsk Forpligtelse; ej heller betyder den «determination», der udtrykkes i en økonomisk Lov, den nødvendige Virkeliggjørelse af visse Resultater, uafhængig af den menneskelige Vilje. Hvad en økonomisk Lov hævder, er ikke, at Folk maa handle saadan eller saadan, hvad enten de synes om det eller ej, men at de under givne Omstændigheder ville synes om at handle saadan eller saadan, at deres Selvtinteresse eller andre Følelser ville bevæge dem hertil. Den «predetermination», hvorom der er Tale, er af den Art, som faar en sulten Mand til at spise sin Middagsmad og en ærlig Mand til at betale sin Gjæld . . . Det er i denne Forstand, at jeg mener, at en vis Del af Landets Velstand er «forudbestemt» til Betaling af Arbejdsløn.»

Hvad Longe angaar, saa gør Cairnes det hurtigt af med ham. Longe har i sit Skrift forsvaret den Mening, at Arbejdslønnen bestemmes af «Efterspørgslen efter Varer». Dertil svarer Cairnes, at «Efterspørgslen efter Varer» kan bestemme det Forhold, hvori Arbejdslønnen fordeles mellem de forskellige Industrier, men ikke den samlede Mængde Kapital, der udgives i Arbejdsløn; Efterspørgslen efter Varer bestemmer den Retning, hvori Produktionen skal gaa, men ikke den større eller mindre Sum, som Arbejderne gjennemsnitlig modtage.

Trades-unionismen helliger Cairnes to Kapitler. Han bekæmper her stærkt de af Thornton forsvarede Anskuelser om Trades-unionismens Magt. Han indrømmer, at Trades-unions maaske kunne fremskynde en Forhøjelse af Arbejdslønnen, «der allerede saa at sige ligger i Luften, og som til Syvende og sidst vilde komme ogsaa uden deres Intervention. Hvor Strejker have vundet varige Sejre, hvor de ikke blot have vundet i Dag, hvad de tabe i Morgen, men hvor de have virkeliggjort en vedvarende Forbedring af Arbejdernes Kaar, dér vil Forklaringen til deres Held altid findes i exceptionelt gunstige Forretningsforhold, der i ethvert Tilfælde inden lang Tids Forløb vilde hidbringe en Kapitalforøgelse og medføre en stærkere Efterspørgsel efter Arbejde.» Dette er «den yderste Magt», Cairnes vil indrømme Strejker. Mange ville finde, at det er

vel Lidet; men selv de, der i sin Tid lod sig overbevise af Thorntons Værk, ville maaske dog blive mere tilgængelige for de cairnes'ske Anskuelse ved en Betragtning af den Reaktion i Arbejdslønnen, der (i England) saa hurtigt fulgte paa den stærke Fremgang i 1872.

Cairnes udtaler sig saaledes i det Hele imod Trades-unionismen. Han gør det, fordi han mener, at den videnskabelige Sandhed byder det. Men kunde der findes et virksomt Middel til Forbedringen af Arbejdernes Kaar, skulde Ingen villigere end han modtage det; thi Cairnes hører ikke til dem, der mene, at Arbejderne have det brilliant. Han indrømmer tværtimod, at de have det slet, og at «de senere Tiders uhyre industrielle Fremskridt» i forholdsvis kun ringe Grad have været til Fordel for dem, bl. A. fordi Forbedringerne kun efter en mindre Maalestok have berørt Arbejdernes Forbrugsartikler (med Undtagelse af Klæder), og fordi den Fremgang, der virkelig har været, er bleven modvejet, ophævet og tilintetgjort af en paafølgende Befolkningsstilvæxt. De senere Aars uhyre Rigdomsforøgelse er hverken kommen Arbejderne eller Publikum i det Hele til Gode. Hvem da? Det «Fond, der stedse voxer, selv naar dets Ejere sove —: Landejendomsbesidderens Jordrente!» «Derfor se vi, at trods de omfattende Fremskridt i Agerbruget, der i det sidste Aarhundrede have fundet Sted, er der neppe et eneste vigtigt Agerbrugsprodukt, der nu ikke er i det Mindste ligesaa dyrt som for hundrede Aar siden, — ligesaa dyrt ikke blot i Penge, men i virkelige Omkostninger.» Medens vor Ricardo-Malthusianer saaledes just ikke ser Nutiden i et rosenrødt Skjær, gjør han sig sandelig heller ikke Illusioner med Hensyn til Fremtiden. Han anstiller meget melankolske Betragtninger over Arbejdernes «discouraging prospects». At Nationalvelstanden gaar fremad, hjælper ikke Arbejderen; at Tilvirkningen af hans Forbrugsartikler bliver billigere, hjælper ham heller ikke, hvis han ikke vil høre op med at formere sig. *Limitation of population* er Omkvædet. Men Cairnes gjør sig, som sagt, ikke Illusioner i saa Henseende. «Da det», siger han, «vilde være taabeligt at vente af den fattigste og mest uvidende Del af Befolkningen en Selvfornegtelse og Klog-

skab, der er større end den, de højerestillede Klasser, hvis Livsforhold langt mere begunstige Udviklingen af saadanne Dyder, udvise, føres jeg til den Slutning, at hvor ulige Fordelingen af Velstanden end alt er, saa gaar den industrielle Udvikling — forudsat at den nærværende Adskillelse mellem Arbejdere og Arbejdsherrer vedvarer — dog i Retning af endnu større Ulighed: de Rige ville blive rigere, og de Fattigere, i det Mindste forholdsvis, fattigere.» Et saadant Forhold kan ikke, tror Cairnes, afgive Samfundet en heldig og fast Grundvold at hvile paa. Hvor ivrig en Malthusianer han end er, saa indser han dog, at det ikke gaar an at blive staaende ved de malthus'ske Raad om Børneavling: det Negative — ikke at faa Børn — forslaar ikke; her maa noget Mere til, og dette Mere skal da bestaa deri, at Arbejderen hæves op fra at være slet og ret «Modtager af Arbejds løn» til at blive Kapitalist. Her have vi Demokraten. Cairnes bekæmper den nuværende Adskillelse mellem Kapitalister og Ikke-Kapitalister, Arbejdere og Arbejdsherrer, og ogsaa han skuer hen imod en saadan fremtidig Samfundsordning, som den Stuart Mill har skildret paa det bekjendte Sted i Autobiografien, der findes citeret i nærværende Tidsskrifts 4 Bd. p. 265. Men han vil ikke lade sig kalde «Socialist», og han misbilliger, at den store Mand, hvem han er «stolt af at kalde sin Ven og Lærer», har brugt en saadan vildledende Betegnelse om sig; thi om Maalet end er det samme som Socialisternes, saa ere Midlerne dog af en hel anden Art. Spørgsmaalet er netop, hvorledes Socialisternes Maal kan naas uden Benyttelse af deres Midler. Cairnes ser kun én Udvej: Samarbejdet, Produktionsforeninger, Cooperationen. Cooperationen afgiver Arbejderklassen *the sole means of escape from a harsh and hopeless destiny*. Man vil maaske indvende, at Cooperationen ikke kan indføres efter større Omfang, fordi Arbejderne mangle Kapital, og at de ikke kunne sammenspare større Kapitaler, selv om de vilde. Cairnes benægter denne Paastand paa det Bestemteste. Han hævder, at Arbejderne, hvis de ville, ogsaa have Evne til at sammenspare. Han henviser i saa Henseende til et Faktum, der ganske vist har en ikke ringe Betydning

der forbruges i England aarlig for 120 Millioner Pund Sterling Brændevin og Alkohol; Broderparten heraf forbruges af Arbejderne til deres fysiske og moralske Fordærv; man gaar derfor sandelig ikke for vidt, naar man hævder, at Arbejderne aarlig kunne spare over 60 Millioner Pund St. Og støttende sig paa dette Resultat udkaster Cairnes saa Planen til en Bygning, der ganske vist tager sig net ud, men som har den Fejl, at der ikke er Udsigt til, at den vil blive bygget i de nærmeste Menneskealdr.

Hvad kan det nytte at anstille dejlige Betragtninger over, hvad Arbejderne kunde spare, naar man kan sige sig selv, at Bølsene ikke ville blive sparede? Ingen virkelig Forbedring i Arbejdernes Stilling kan man vente, saalænge deres intellektuelle og moralske Oplæring og Opdragelse ikke er undergaaet en Totalforandring. Vi ser jo herhjemme, ligesaa fuldt som i andre Lande, hvad de senere Aars Forhøjelser af Arbejdslønnen har ført til. Den højere Løn har gjort det muligt for Arbejderen at leve noget bedre og arbejde noget mindre; — men bliver hans Børn bedre opdragne? Samtidig med den materielle Fremgang er Upaalideligheden i Arbejderforholdene stedse stigende. Nogen moralsk Fremgang spores ikke. Og en saadan kan heller ikke ventes, saalænge man ikke er villig til at ofre noget Alvorligt paa Almueundervisningen. Bygge Panserskibe og give 30 Millioner til Fæstninger, det er patriotisk; men give 30 Millioner til Skoler, det er i allerhøjeste Grad upatriotisk, og saadanne Galskaber vogter man sig vel for. Men saalænge man er uvillig til at gennemføre en radikal Forbedring af hele Opdragelses- og Undervisningsvæsenet, er det til ingensomhelst Nytte at fremtrylle Cooperationens Fata Morgana eller at tale om en Udslettelse af Forskjellen mellem Arbejdere og Ikke-Arbejdere. Underligt nok, at Cairnes har ladet sig forlede hertil, uagtet han dog har haft en Følelse af det Unyttige heri, og uagtet han ellers er saa langt fra at være Optimist.

A. P.
